

Lunds Universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV004
VT 2007
Handledare: Magnus Jerneck

Staden som en kollektiv aktör

En abduktiv fallstudie på Malmö stad

Björn Holmberg

Abstract

Cities are once again becoming the locus of economic, social and political processes. The effect of these processes on the city is two-fold: on one hand they threaten to fragment and dislocate the city and the actors within them, on the other hand they give actors within cities new opportunities to react and mobilize resources towards different strategies of integration. The latter gives rise to what Patrick Le Galès calls the collective actor-city. The aim of this thesis is to explore the notion of the city as a collective actor in a Swedish context by utilizing Le Galès theory of European cities as collective actors in an abductive case study on the city of Malmö. By utilizing Le Galès five dimensions that make up a collective actor I analyze interviews conducted with city officials as well as documents produced from the city wide plan of action *Welfare for everybody*. My findings are that while there is a high risk of fragmentation and dislocation in the city several mechanisms for integration of different interests are at work. Thus it is possible to conclude that while Malmö cannot be considered a collective actor in the fullest sense of the word, it is a collective actor in the making.

Keywords: Malmö, Cities, Collective Actor, Governance, Globalization.

1. Inledning	4
1.1 Städerna - så långt borta men ändå så nära	4
1.2 Syfte och problemformulering	5
1.3 Metodologiska överväganden	5
1.4 Empiri	6
1.5 Disposition	8
2. Staden som en kollektiv aktör	9
2.1 Gemensamma intressen	9
2.2 Kollektivt beslutsfattande	10
2.3 Intern och extern representation	11
2.4 Integrationsmekanismer	11
2.5 Innovationskapacitet	12
3. Malmö som en kollektiv aktör	13
3.1 Välfärd för alla - det dubbla åtagandet	13
3.2 Gemensamma intressen	15
3.3 Kollektivt beslutsfattande	17
3.4 Intern och extern representation	19
3.5 Integrationsmekanismer	23
3.6 Innovationskapacitet	25
4. Slutsatser	27
5. Referensförteckning	29

1. Inledning

I följande kapitel kommer jag att presentera en kort inledning till problemområdet, mitt syfte och min problemformulering, metodologiska överväganden och avslutningsvis uppsatsens struktur.

1.1 Städerna - så nära och ändå så långt borta

Inom den statsvetenskapliga forskningen är städer ett mindre utforskat område än många andra. Den förändring som har skett sedan 1970-talets slut, sammanfattad i det mångtydiga och luddiga begreppet globalisering, har medfört att många grundläggande frågor om makt, demokrati och medborgarskap har aktualiserats. Den rådande tendensen inom mycket samhällsvetenskaplig forskning är att fokusera på den nationella och/eller supranationella nivån för att utreda dessa frågor. Mindre uppmärksamhet har däremot riktats mot den subnationella nivån, annat än inom regionsforskningen.

Trots att städer alltid har varit en av de centrala territoriella enheterna för människan är det inte förrän de senaste åren som den samhällsvetenskapliga forskningen på allvar har börjat intressera sig för städerna specifikt. En anledning kan tänkas vara att städer är där den plats där majoriteten av jordens befolkning lever sina liv att de är (eller åtminstone var) ”naturaliserade” så till vida att vi inte uppfattade dem som ett specifikt fenomen värdiga en egen analys (jmf Keating 1998: 1ff). En annan förklaring är enligt Harding och Le Galès (1999: 182) att

[n]ation-building in Western Europe can be seen ... as a history of the subordination of cities and their often reluctant absorption into national urban hierarchies ... [i]n the process, cities lost much of their independence as economic, social and political actors, along with their utility as units of social scientific analysis

Ovanstående väcker frågan om varför staden återigen har funnit sin plats i samtida samhällsanalys? Givet utgångspunkten med nationalstatsbyggandet citerat ovan bör förklaringen ligga i en förändring av nationalstaten. Vad är det då som har medfört denna förändring? Det inte helt oväntade svaret är globaliseringen, detta luddiga och mångfacetterade begrepp. Mer specifikt medför enligt flertalet teoretiker globaliseringen att det lokala får en ökad betydelse (se bl a Brenner 2005; Cox 1997; Scott 1997). Städer har alltså gjort ett återinträde som både analytiskt redskap för att förstå förändringar i världen (Sassen 2001; Kazepov 2005a: ingen paginering) och som aktörer i sin egen rätt (Le Galès 2002).

1.2 Syfte och problemformulering

Givet att de subnationella nivåerna, som städer, får en ökad betydelse så väcks frågan om man kan tala om städerna som en aktör. För Jessop (1998: 86) så är det problematiskt att tala om staden som "a subject capable of action" eftersom man löper risken att likställa staden med stadens politiska företrädare. Samtidigt går det inte att bortse ifrån att det inom städer har producerats strategier som innefattar en mängd olika aktörer inom staden i syfte att uppnå ett gemensamt mål (se exempelvis Dannerstam 2004 och Granberg 2004). Frågan är således inte *om* man kan tala om städer som aktörer utan *hur* man kan göra det. Ambitionen med denna uppsats är att klargöra det senare genom att utföra en fallstudie på Malmö stad. Problemformuleringen som denna uppsats söker att besvara är då:

* Kan man tala om Malmö stad som en kollektiv aktör?

För att besvara ovanstående problemställning kommer jag att tillämpa Patrick Le Galès (2002) fem dimensioner ur vilka en kollektiv aktör kan analyseras. Med tanke på uppsatsens begränsningar kommer fokus att ligga på de olika mekanismer och strategier som syftar till att integrera staden som en kollektiv aktör. Mina underfrågor till ovanstående problemformulering är då:

* Vilka stadspolitiska integrationsmekanismer kan man återfinna i Malmö stad? Vilka är de involverade aktörerna? Hur ser deras deltagande ut?

Detta innebär att syftet med denna uppsats även är att undersöka det som kallas för *stadspolitik*. Enligt Granberg (2004: 15) så har

stadspolitik har inget entydigt innehåll utan utgör ett brett fält som fokuserar offentliga eller politiska åtgärder som syftar till att på olika sätt utveckla en stad i det som definieras som önskvärd riktning

Det väcker frågan om vad som skiljer stadspolitik från kommunalpolitik. Granberg (2004: 15) menar att inom stadspolitiken så är kommunen en aktör bland många andra, men att den bibehåller en särställning "via sin starka roll i välfärdsstaten och via det valdemokratiska systemets processer".

1.3 Metodologiska överväganden

Utifrån syftet med denna uppsats kan det uppmärksamme läsaren ta fasta på att det rör sig om en abduktiv fallstudie. Abduktion innebär att forskaren *tolkar* en företeelse utifrån en *tolkningsram* och på det sättet får *ny insikt* om företeelsen i fråga (Danermark *et al* 2003: 183). Abduktion är ett därmed sätt att "gå från en föreställning om något till en annorlunda, eventuellt mer fördjupad föreställning

därom” (Danermark *et al* 2003: 184). Det konkreta tillvägagångssättet för detta är att forskaren *rekontextualiserar* företeelsen, det vill säga att forskaren beskriver, tolkar och förklarar något inom ramen för en ny kontext. Det resultat som framkommer utifrån detta arbetsätt kan inte, givet att det rör sig om tolkningar, stipuleras som sant eller falskt (Danermark *et al* 2003: 186). Anledningen till detta är att den abduktiva metoden handlar om att använda sig av teorier och tolkningar för att nå ”djupare kunskaper om sociala innebörder, strukturer och mekanismer” vilket innebär att den kunskap som forskaren når inte kan ”reduceras till empiriska fakta och som därför inte heller kan testas enligt samma logik som... empiriska förutsägelser” (Danermark *et al* 2003: 186). Däremot kan resultatet givetvis vara mer eller mindre giltigt utifrån både de teoretiska utgångspunkterna och det empiriska underlaget. En abduktiv studie bygger på ett nära förhållande mellan teori och empiri. Det handlar inte bara om att komma fram till vad teorin säger om det empiriska underlaget, utan även om vad det empiriska underlaget säger om de teoretiska utgångspunkterna (Danermark 2003: 189). I någon mån kan alltså en abduktiv studie sägas vara teoriutvecklande genom att visa på styrkor och svagheter i teorin. Även om föreliggande uppsats inte har någon rent teoriutvecklande ambition så kommer de slutsatser som nås med nödvändighet att säga något om teorin.

1.4 Empiri

Materialet till uppsatsen utgörs i huvudsak av två olika empiriska underlag: Intervjuer genomförda under maj 2007, och dokument publicerade av Malmö stad. Dokumenten är uteslutande till primär eller sekundär karaktär. Primära dokument är enligt Tim May (1997: 217) ”källor som refererar till sådant material som är ner skrivet eller insamlat av dem som faktiskt bevittnade händelsen” och är därmed förhållandevis exakta, och trovärdiga, till sitt innehåll (May 1997: 217). I denna uppsats kontext utgör policy dokument, protokoll och dylikt en sådan typ av primärkälla. Sekundära källor är sådana som är nedtecknade efter det att händelsen ägt rum och där författaren personligen inte bevittnat händelsen (May 1997: 217) såsom minnesanteckningar från möten och dylikt. Alla dokument som jag har behandlat och/eller kommit i kontakt med är också offentliga dokument (May 1997: 218), vilket innebär att de är tillgängliga för allmänheten utan att det krävs någon typ av tillåtelse från dokumentförfattaren eller den som råder över dokumenten. Detta kan möjligtvis ge en viss slagsida i materialet eftersom det inte visar vilka frågor som inte har varit föremål för diskussion, eller hur diskussionen kring vissa frågor har förts - detta gäller framförallt i de fall då tidningsartiklar förekommer i analysen. Med denna fråga kommer vi alltså in på dokumentens *autencitet, trovärdighet, representativitet* och *mening* (May 1997:227-8). Eftersom jag i huvudsak utgår ifrån protokoll och minnesanteckningar anser jag att deras autencitet i majoriteten av alla fall får anses vara god. Vad det gäller trovärdigheten, det vill säga om ”dokumentet är oförvanskat och uppriktigt och inte innehåller några felaktigheter eller försök till mörkläggnings” (Scott i May 1997: 228), och representati-

vitet så är detta något som får vägas gentemot den eventuella information intervjuerna ger. Detta är något som blir mer problematiskt vad det gäller tidningsartiklar. I de fall då tidningsartiklar förekommer har jag därför varit noga med att efter bästa förmåga separera det som kan anses vara rena fakta (dvs uttalanden och rent deskriptiva beskrivningar) och artikelförfattarens egna åsikter. I de fall där dokumenten ger en annan information än informationen insamlad vid intervjuerna så kommer jag att belysa detta närmare. De dokument jag har gått igenom kan grovt delas in i tre kategorier: (1) Handlingar som publicerats av Malmö stad kring arbetet med hela VFA, (2) handlingar publicerade kring arbetet med VFA inom vissa specifika områden, och (3) generella handlingsplaner som behandlar hela Malmö även utanför VFA.

Vad det gäller intervjuerna så har jag för att få fram informanter tillämpat den så kallade snöbollseffekten. Snöbollseffekten innebär att man

använder en liten grupp av informanter, som ombeds hjälpa forskarna att komma i kontakt med andra som de känner och som sedan intervjuas, varefter man i sin tur ber dessa att nämna andra vänner som sedan intervjuas - tills man fått fram en kedja av informanter (Burgess i May 1997: 161)

Denna metod är i princip nödvändig att använda sig av givet min utgångspunkt. Konkret innebär detta att jag först hörde av mig till vad som framstod som viktiga personer i arbetet med VFA för att sedan låta dessa personer lotsa mig vidare till andra informanter. Alla informanter består av högre tjänstemän inom Malmö stad vilket gör att intervjumaterialet löper en risk att innehålla mer eller mindre "standardiserade" svar som berör arbetet med VFA. Det vore egentligen önskvärt att komplettera detta material med intervjuer av andra personer och/eller aktörer som på något sätt är involverade i arbetet med VFA för att väga upp att materialet tynger över till bilden formulerad av tjänstemän inom Malmö stad. En liknande undersökning kan därmed vara intressant för framtida forskning kring Malmö och VFA. Trots att det finns en slagsida i intervjumaterialet så anser jag att det är en godtagbar, men inte önskvärd, utgångspunkt i och med att fokus för uppsatsen till stor del ligger på kommunens roll i formuleringen och implementeringen av en stadspolitisk strategi.

Vid intervjutillfällena tillämpade jag det som vanligtvis benämns som halvöppna intervjuer. Det innebär att jag använde mig av vissa på förhand konstruerade frågor som jag använde som guide under intervjun. Sett i relation till den empiri i form av dokument jag använder mig av så ger alltså intervjuer en möjlighet till att komplettera materialet med den information eller de svar som saknas. Intervjuerna utfördes i närheten av eller på den intervjuades arbetsplats. Detta innebär att det föreligger en viss risk att intervjuerna blir "färgade" av kontexten (May 1997: 151), men då syftet med intervjuerna var att fånga de olika sätt varpå man kan konstruera Malmö stad som en kollektiv aktör så menar jag att kontexten i detta fallet snarare var en fördel. Om kontexten färgar informantens svar så är det snarare en fördel att intervjun sker i närheten av informantens arbetsplats om syftet är att få information om hur informanten arbetar med de frågor som efterlyses.

1.5 Uppsatsens disposition

Uppsatsen kommer att disponeras enligt följande. Kapitel två tar upp översiktlig presentation av Patrick Le Galés (2002) teori om städerna som kollektiva aktörer. I kapitel 3 kommer jag att presentera min analys av Malmö stad utifrån Le Galés teori om staden som en kollektiv aktör. Eftersom problemformuleringen kräver en gedigen genomgång av empiri kommer detta avsnitt att vara förhållandevis långt vilket gör att uppsatsen är relativt ”baktung”. I min personliga mening är det önskvärt att så långt som möjligt bibehålla en balans mellan det teoretiska ramverket och analysen, men i detta fallet så är dels det teoretiska ramverket inte helt utvecklat och dels så krävs det en stor empirisk genomgång för att teorin ska ha någon bärkraft i och med att den söker att ta ett brett grepp om stadspolitiken. Slutligen kommer jag i kapitel 4 runda av uppsatsen med en avslutande diskussion där jag återknyter till min utgångspunkt.

2. Staden som en kollektiv aktör

Enligt Le Galès har globaliseringen och europeiseringen lett till att nationalstaten spelare en mindre avgörande roll i struktureringen och styrningen av samhället, och att därmed subnationella nivåer blir viktigare för artikuleringen av olika aktörers intressen (2002: 76). Globaliseringen med dess medförande fragmentiserande tendenser leder också till att de problem och möjligheter som uppstår blir extra tydliga i just städer (Le Galès 2002; Sassen 2001). För att motverka dessa fragmentiserande tendenser så menar Le Galès (2002: 239) att den politiska eliten (framförallt) i städerna kommer att utveckla strategier som försöker motverka dessa tendenser. Det är mot bakgrund av dessa olika aktörer inom städerna, deras olika intressen, nätverken mellan dem och strategier för motverka en ökad fragmentering av staden som det är möjligt att konstruera staden som en kollektiv aktör (jmf även Jessop 1998: 86-88).

2.1 Gemensamma intressen

Denna dimension fångar skiftet från att det är staten till staden som är garanteten för välfärden, eller att staden nödgas ta ansvar för välfärden eftersom att det framförallt är i städerna som globaliseringen och dess effekter synliggörs. Dessa omvälvande sociala, ekonomiska och politiska processer medför enligt Le Galès att det utvecklas ett ”tryck” på städer och aktörer inom städer som påverkar dem i riktning mot att formulera gemensamma mål (2002: 264). LeGalés menar att dessa mål och strategier bygger på en underliggande logik som präglas av att självhjälp är den bästa formen av hjälp (2002: 264). I takt med att välfärdsstaten har förändrats har också förutsättningarna för stadspolitiken ändrat utseende. Det finns en ökad medvetenhet om att problemen inom staden är något som måste avhjälpas, om inte helt så delvis, lokalt. Ett resultat av en sådan orientering är att stadspolitiken intar en pro-aktiv inställning som uttrycks i

strategies, projects, and various plans... to give shape to, and bring into existence, a common good for the city (Le Gales 2002: 264).

Detta gemensamma goda är vidare ”most often the interests broadly perceived to be ‘common’ by elites and organized interests” (Le Galès 2002: 264). Tanken är att staden genom att föra en utåtriktad och ”expansiv” politik kommer att locka till sig kapital så att den ”inhemska” situationen förstärks. Denna typ av stadspolitik innebär att det sker ett närmare samarbete mellan den representativa makten och näringslivet för att befrämja staden om en attraktiv plats för investeringar. Denna

tanke närmar sig idén om entreprenörstaden, men samtidigt behöver inte det gemensamma goda enbart uttrycka sig i termer av en tillväxtorienterad stadspolitik. Med de typiska stadsrelaterade problemen i åtanke så kan det även innefatta strategier för att motverka social exklusion och arbetslöshet.

Samtidigt höjer Le Galès (2002: 264) ett varningens finger för att tolka denna typ av gemensamma intressen som detsamma som alla medborgares gemensamma intresse:

However, we should not be deluded by this form of inflation. The question of whether the population of a city recognizes a common good remains wide open

Det är alltså inte möjligt att tala om att det finns gemensamma intressen inom staden enbart för att det förefaller vara på det sättet när man ser på eventuella gemensamma intressen för ”eliten” inom staden. Även medborgarna måste, på något sätt, engageras och delta i stadens gemensamma intresse.

2.2 Kollektivt beslutsfattande

Ovanstående resonemang kring egentliga eller uppfattade gemensamma intressen innebär att beslut kring sådana intressen involverar fler än enbart de partipolitiska aktörerna. Le Galès (2002: 264) menar att

[c]ities represent a specific level of aggregation of the private, public, and associative interests that, in some cases, gradually go to make up a collective actor.

Andemeningen passar väl in på det skifte från government till governance som flertalet författare har visat på (se bl a John 2001), det vill säga att det förekommer fler och tätare länkar mellan de representativa politiska organisationerna, näringslivet och frivilligorganisationer. Stadspolitiken är således ett resultat av en mängd olika aktörers intressen. Poängen Le Galès för fram i detta sammanhang är att man inte ska förväxla governace perspektivet med att det finns någon form av enhet kring vilket som är den ”goda” stadspolitiken. Snarare är det så att stadspolitiken

do not simply develop on the basis of interactions and contingencies: groups, actors and organizations oppose one another, come into conflict, coordinate, and produce representations in order to institutionalize collective forms of action, to implement policies, to structure inequalities, and to defend their interests (Le Galès 2002: 184)

Hur kan en sådan konfliktfylld miljö leda till att man kan tala om staden som en kollektiv aktör? Den väsentliga poängen är inte att det från början finns en gemensam syn på vad som är den önskvärda politiken utan att det finns mekanismer för att integrera olika intressen i gemensamma strategier för stadspolitiken. Förutom det numera självklara samarbetet med näringslivet så är även olika organisationer som från det dubiösa ”civila samhället” involverade i utformningen av stadspolitiken (Le Galès 2002: 191). Anledningen till att det civila samhället är en sådan viktig beståndsdel inom det kollektiva beslutsfattandet är enligt Le Galès att dessa organisationer legitimerar de strategier och mål som den representativa makten har formulerat (2002: 191).

2.3 Intern och extern representation

Inom städerna utvecklas en rad mekanismer och strategier för att synliggöra staden både utåt och inåt. Den förändring som har skett medför även att eliterna inom städerna kommer att försöka positionera sig gentemot aktörer utanför städerna antingen för att förbättra sin position i den ekonomiska konkurrensen eller för att få externa intressen involverade i staden (Le Galès 2002: 265). Grunden för att försöka förmå externa intressen involverade i staden handlar ofta, men inte alltid, om en tillväxtorienterad politik där olika företag ska lockas till staden. Den interna representationen handlar dels om en politisk representation, men framförallt om att skapa en identitet kring vilken man kan ena medborgarna (Le Galès 2002: 221). Sett i relation till de två ovanstående dimensionerna så är en grundläggande känsla av tillhörighet en viktig del för att det ska kunna uppstå gemensamma intressen och ett kollektivt beslutsfattande. Den interna och externa representationen är således ett sätt att skapa en synlig identitet för staden så att den erkänns av både externa och interna aktörer.

2.4 Integrationsmekanismer

Inom europeiska städer förekommer en mängd olika mekanismer och strategier som syftar till att öka integrationen i vid bemärkelse. För Le Galès kan man sköna sådana tendenser i lokala festivaler och evenemang, socialt inriktad policy och arbetsmarknadsåtgärder. Framförallt kan man sköna olika typer av strategier för att institutionalisera kollektivt agerande, utvecklandet av kollektiva strategier och policyer och/eller strategier som försöker motverka social exklusion (Le Galès 2002: 266). Denna risk för ökad fragmentering av staden har lett till att "leaders in different cities are trying to develop ways to integrate various interests and networks within collective strategies and long-term policies" (Le Galès 2001: 170). Le Galès menar att borgmästarna i städerna nästan uteslutande har axlat rollen av att formulera sådana strategier för att integrera olika intressen (2002: 228). I en svensk kontext är en sådan beskrivning inte helt rättvisande. För det första så finns det inte någon direktvald borgmästare i svenska städer som i andra europeiska länder. För det andra så innehar kollektivt sammansatta nämnder med kommunstyrelsen i spetsen den funktion som direktvalda eller politiskt utsedda borgmästare har i andra länder (Gustafsson (1999: 188). Det uppstår därför en viss svårighet i att applicera ett utpräglat individtänkande i en svensk kontext. I likhet med detta hävdar Goldsmith och Larsen (2004: 123) att även om det finns en tendens till att stärka rollen för det lokala ledarskapet, så är det en förstärkning av det kollektiva ledarskapet snarare än det individuella.

2.5 Innovationskapacitet

Denna sista parameter försöker i generella termer fånga de olika idéer och försök till innovativa policys som utvecklas i Europas städer. Denna parameter bör därför ses mer som en övergripande tendens inom Europeiska städer. Genom de strukturella omvandlingar som har skett både genom statens transformering internt och genom externa processer som europeiseringen och globaliseringen så har en mängd olika policys utvecklats inom städerna för att handskas med de problem och möjligheter som dessa processer för med sig. Det är alltså inte möjligt att peka på en policy eller strategi och klassificera den som innovativ eller inte, utan det handlar snarare om att policys för olika områden i högre grad utvecklas inom städer (Le Galès 2002: 266).

3. Malmö stad som en kollektiv aktör

I detta avsnitt kommer jag att presentera själva kärnan av uppsatsen: analysen. Jag kommer att i så stor utsträckning som möjligt försöka hålla mig så nära mina teoretiska utgångspunkter som möjligt. Detta innebär bland annat att analysen kommer att presenteras utifrån de fem olika dimensionerna redogjorda för i teoriavsnittet ovan. Innan jag går in på analysen vill jag höja ett varningens finger kring vad min analys är och inte är. Syftet med denna uppsats är att utreda om man kan tala om Malmö stad som en kollektiv aktör. Detta innebär givetvis stora svårigheter eftersom städer i allmänhet är oerhört mångfaceterade med mängder av olika intressen representerade. I det följande kommer jag därför att vara tvungen att begränsa min analys till mer överskådlig presentation och begränsa mig till några aktörer och utgångspunkter. Större fokus kommer däremot att lägga på att studera de strategier och mekanismer som gör strukturera interaktionen mellan olika aktörer och intressen. För att använda Le Galès (2002: 185) ord:

the study of local actors, interactions, and diversity is not enough on its own: it must be accompanied by research into the mechanisms for integration and the modes of cooperation that help to construct an urban social and political order, fragile and ephemeral though it may be

Detta innebär att mycket av analysen kommer att kretsa kring den handlingsplan, *Välfärd för alla - det dubbla åtagandet* (VFA), som Malmö stads kommunfullmäktige antog 2004. Det kan tyckas att en analys som i stor utsträckning baserar sig på en handlingsplan ger en viss svaghet i det empiriska underlaget, men det bör då nämnas att VFA är en heltäckande handlingsplan som gäller stadens alla verksamheter inom en mängd olika områden (Ershytt 2006: 6): varje stadsdel har en egen handlingsplan baserad på VFA, varje skola har en egen lokal handlingsplan som är baserad på stadsdelens handlingsplan osv. VFA är det närmaste man kan komma en allomfattande stadspolitik, och eftersom ämnet för denna uppsats är just stadspolitik så anser jag att det relativa större fokuset på VFA är berättigat.

3.1 Välfärd för alla - det dubbla åtagandet

Malmö delar, precis som många andra europeiska städer, stadens många problem och möjligheter. Efter den finansiella krisen i början av 1990-talet så har Malmö dragits med en rad problem där social segregation och arbetslöshet varit de mest markanta områdena. Framförallt vad det gäller förvärvsfrekvensen har Malmö legat över riksgenomsnittet under ett antal år (Billing 2000: 16; Malmö 2004b).

Samma problematik återfinns i Sveriges två andra större städer Göteborg och Stockholm. Som ett led i att åtgärda dessa storstadsproblem antog riksdagen 1998 den s k Storstadspropositionen (prop 1997/98:165) som åsyftade att skapa en nationell storstadspolitik för att komma till rätta med en rad problemområden som hade identifierats i storstadsområdena. Ett led i denna nationella politik var att rikta specifika åtgärder mot olika stadsdelar där problemen upplevdes som mer allvarliga. I Malmö riktade man dessa åtgärder specifikt mot stadsdelarna Fosie, Hyllie, Rosengård och Södra Innerstaden.

Enligt Persson (intervju 2007) så gav dessa insatser inte det resultat man förväntat sig vilket gjorde att man inom Malmö stad, med kommunstyrelsens ordförande Iilmar Reepalu i spetsen, arbetade fram handlingsplanen VFA som antogs av kommunfullmäktige den 25 mars 2004. Syftet med handlingsplanen var att förbättra för Malmö som befann sig ”i ett extremt besvärligt läge, där staden brottas med offantliga problem” (Malmö stad 2007). Innehållet i handlingsplanen ”redovisar ett antal åtgärder som krävs för att på ett avgörande sätt öka välfärden för grupper som idag är socialt och ekonomiskt utsatta” (Malmö 2004a).

Dessa åtgärder faller under de fem huvudpunkterna trygghet, arbete, utbildning, boende och tillväxt. Det sistnämnda området, tillväxt, var inte med från början utan tillkom vid ett senare tillfälle på uppdrag av Iilmar Reepalu (intervju Andersson). För att uppnå målet välfärd så krävdes enligt Reepalu ”kraftfulla och okonventionella insatser” (Malmö stad 2004). Det visade sig att dessa kraftfulla och okonventionella insatser även uppfattades som precis sådana: framförallt stötte förslaget om ett invandringsstopp under fem år på ett synnerligen stort motstånd. Om inte formuleringen ändrades hotade både vänsterpartiet, miljöpartiet och kristdemokraterna med att hoppa av ett eventuellt samarbete kring handlingsplanen (SDS 2004-01-31). Motståndet mot formuleringen gjorde att den ströks från den slutgiltiga versionen av handlingsprogrammet (SDS 2004-02-27). Ytterligare en okonventionellt inslag i handlingsplanen var delar som ingick i förslaget, däribland det femåriga invandringsstoppet, inte förankrats i det socialdemokratiska partiet - varken lokalt eller nationellt utan att det var ett förslag som arbetats fram av kommunstyrelsens ordförande Iilmar Reepalu tillsammans med andra ledande politiker och tjänstemän (intervju Ahlgren 2007; SDS 2004-01-16; SDS 2004-01-31). I handlingsprogrammet finns dessutom ett antal åtgärder som antingen kräver större samverkan mellan staten / statliga myndigheter och kommunen eller som kräver direkta lagändringar (Malmö stad 2004: 2). I den reviderade version av handlingsprogrammet som antogs av kommunstyrelsen den 8 Maj i år framgår även att förhandlingar har förts med statliga företrädare för att se hur man kan ”stärka statens medverkan i handlingsplanen Välfärd för alla” (Malmö 2007). Eftersom denna revidering är gjort så pass sent innehåller inte mitt material någon information om hur dessa förhandlingar såg ut, eller vad de innehåll. Detta är en svaghet i den empiriska basen och får tyvärr lämnas utanför denna uppsats.

3.2 Gemensamma intressen

Handlingsprogrammet VFA bygger på ”[e]tt helhetsgrepp på och en total mobilisering av alla goda krafter kring välfärdsfrågorna [som] ska resultera i att alla Malmöbor på lång sikt får goda levnadsförhållanden” (Malmö 2007). I upptakten till implementeringen av VFA så användes därför intervjuer med både enskilda medborgare och fokusgrupper för att pröva om den från kommunens sida redan formulerade problembilden stämde överens med de andra parternas:

Själva målet med intervjurundan var ju att... vi hade ju format någon slags egen bild av hur vi såg på situationen här och vilka problem vi tyckte var viktigast. Det handlade mycket om att stämma av den mot omvärlden och då handlade det om att träffa vanliga malmöbor, men också företrädare för statliga myndigheter, näringslivsföreträdare, människor som kommer från föreningslivet och de religiösa samfundet (intervju Persson 2007)

Mot bakgrund av den ekonomiska kris och dess medföljande problemområden som Malmö upplevt under 1990-talet så kan alltså denna typ av övergripande strategi ses som ett sätt att medvetandegöra stadens problem så att man skapar en gemensam referensram. De olika undersökningar och dialoger man utförde vid formuleringen av VFA kan således ses som mer än bara ett försök att plocka fram olika problemområden, de kan även tolkas som strategier för att föra fram ena olika aktörer kring vissa frågor. I likhet med detta så menar Persson att man, framförallt vad det gäller näringslivet, lyfte fram områden som ”många har gått och burit på” (intervju 2007). Vad det gäller näringslivet så verkar denna strategi ha varit lyckosam. Inom VFA har man tillsatt en särskilt arbetsgrupp, VFA Tillväxt, som ska syssla med just dess frågor eftersom, som Tommy Möller uttrycker det, ”[d]et ligger definitivt i stadens intresse att företag utvecklas och växer” (Ericson 2002). Enligt Andersson (intervju 2007) utarbetade man inom VFA Tillväxt ett antal möten där olika representanter för näringslivet i Malmö deltog. Enligt Andersson var anledningen att

Vi kan ju inte sitta som kommunala tjänstemän och hitta på en massa saker. Utan det handlar om att ta reda på vad företag i Malmö tycker. Då hade vi en rätt långt gående process från hösten 2004 och genom hela 2005 och stora delar av 2006 där vi frågade en väldig massa företag vad de tyckte de viktigaste hinderna för tillväxt är i Malmö och vad de tycker vi ska jobba med för att överbrygga de här problemen.

Resultatet blev en ”bruttolista där alla företag vi säga vad de tyckte och tänkte helt fritt” (intervju Andersson 2007). Utifrån denna lista så arbetade man inom VFA fram en sk nettolista där man vaskade fram de områden som återkom särskilt ofta. Högst upp på denna lista, det vill säga vad företagen ansåg viktigast för tillväxten, hamnade trygghet. Enligt de rapporter som Malmö stad själv tagit fram inför handlingsplanen VFA så identifierades trygghet som den tredje viktigaste frågan av de intervjuade malmöborna, medan segregationen i Malmö hamnade på första plats (Malmö 2003a). Det verkar alltså, rapporternas eventuella brist till trots, finnas en viss överensstämmelse mellan vad medborgarna och näringslivet i staden anser vara ett viktigt område att fokusera insatser på, men detta är inte något som ska tas för givet (mer om detta nedan). Andersson menar att dialogen med nä-

ringslivet har blivit mycket större och att detta delvis beror på själva handlingsprogrammet. Detta indikerar att det inte behöver vara handlingsprogrammet i sig som har gjort att dialogen med olika aktörer har ökat, men i materialet är just VFA en återkommande anledning till att dialogen antingen blivit bättre (intervju Ahlgren 2007) eller att formerna för dialog har förändrats (intervju Persson 2007).

Även om det kan finnas gemensamma mål och intressen innebär det inte att aktörerna har skilda egna intressen som kan sammanfalla med de gemensamma. Vid ett av mötena för VFA Tillväxt, där man diskuterade hur man skulle få bukt med bland annat vandaliseringen av stadens offentliga utrymmen uttryckte sig, Claes Schylter (Tillväxtrådet 2006a) så här:

Slutmålet för sponsring från näringslivet är att bibehålla kunden och få fler kunder.... många företag som Eon har inskrivet i sina värderingar att de ska ta ett samhällsansvar. Ska man visa att man tar ansvar så ska man sponsra den här typen av verksamhet! Jag hoppas att social sponsring längre sikt kan ge oss fler kunder.

Ovanstående illustrerar tydligt att även om det förekommer olika privata mål med ett deltagande, så kan de sammanfalla med de kollektiva intresset av en stadspolitik som syftar till att lösa upplevda eller verkliga gemensamma problem. Det gäller, som Tomas Jonsson från Fosiebys företagsgrupp uttryckte det, att visa att ”kommunen och näringslivet måste spela i samma orkester” (Tillväxtrådet 2005). Enligt Spjuth (intervju 2007) så är det en fråga om att inte förleda sig själv att tro att ”alla vill väl för Malmö” utan att företagen ”vill göra bra affärer... och då gäller det att hitta kontaktpunkterna där”. I stor utsträckning har alltså upptakten till och arbete med VFA även handlat om att förena olika intressen och att

integrate them within a more or less sharde cognitive framework: a set of priorities which may seem to represent the city's common good (Le Galès 2002: 227)

Persson (intervju 2007) återkommer till att ”mål bilden” delades av alla inblandade aktörer - från politiska partier, till tjänstemän, till statliga myndigheter.

De av Malmö stad utförda intervjuerna till trots så framgår det av materialet att medborgarna och deras intresseorganisationer är betydligt svårare att införliva i intressegemenskapen. Bland annat så konstaterar den tredje lägesrapporten att

arbetet med att engagera Malmöborna i Välfärd för alla är reallt begränsat. Tydliga ambitioner finns men kunskap och verktyg saknas för att kunna öka Malmöbornas engagemang i välfärdsfrågorna (Malmö stad 2007b: 45)

Ahlgren menar att det är ”svårt att engagera medborgare, det är många intressegrupper och inte alltid så engagerade” (intervju 2007). Jonson delar Ahlgrens synpunkt och menar att engagemanget i första hand finns så länge frågan berör den egna privata sfären på något sätt:

Vi hade ju nattvandrare exempelvis... men den typen av förenigar lever så länge entusiasterna finns kvar... när deras ungar blev så pass stora att de flyttade hemifrån, så att föräldrarna inte behövde vara bekymrade på kvällarna, så dog den gruppen.

Det finns alltså en tydlig problematik kring medborgarnas engagemang som kräver att man från kommunens håll arbetar och försöker hitta strategier för att engagera medborgarna i stadspolitiken. Anledningen till att det är så önskvärt att engagera den enskilde medborgaren i stadspolitiken är enligt Spjuth att utan

medborgarnas deltagande så tappar den kommunala ledningen sin legitimitet (intervju 2007).

Av materialet kan man sluta sig till att strategin för att medvetandegöra och fastställa vissa gemensamma intressen var förhållandevis lyckosamt i början av VFA men successivt minskat efter hand. Där det gemensamma intresset för stadens utveckling fortfarande är som starkast är mellan kommunen och näringslivet. I relation till civila intressen, både enskilda medborgare och föreningsliv, så har det varit svårare att behålla dem inom en och samma referensram. Le Galès (2002: 264) menar att

common interests are now most often the interests broadly perceived to be 'common' by elites and organized interests... The question of whether the population of a city recognizes a common good remains wide open.

Av materialet att döma så är detta precis vad som sker i Malmö. Det finns en tydlig tendens till att "eliterna", i meningen kommunala förträdare och starkare organiserade intressen som näringslivet, är de som definierar det stadspolitiska innehållet. Frågan är, precis som Le Galès implicerar, om det gemensamma goda för staden är något som delas av alla stadens invånare eller om medborgarnas eventuella engagemang mer är till för att legitimera en viss stadspolitik. Ur materialet är den frågan inte möjlig att besvara med säkerhet. Samtidigt är en av Le Galès poänger att det inte nödvändigtvis måste förekomma helt gemensamma intressen för att man ska kunna tala om staden som en kollektiv aktör. Det krävs också att det finns möjligheter till kollektivt beslutsfattande. Detta behandlar nästa avsnitt.

3.3 Kollektivt beslutsfattande

Den huvudsakliga poängen i politikens organisering kring olika frågor är att den numera involverar fler aktörer än de representativa politiska partierna. Le Galès talar, i likhet med många andra, om ett skifte mot *governance*, det vill säga en organisering av intressen genom olika nätverk och mer horisontella än vertikala länkar (2002: 17-18). För Malmö är detta något som aktivt uppmuntras, inte minst inom ramen för VFA (Malmö 2004a: 14):

Det är ytterst angeläget att få olika externa aktörer att medverka i arbetet med "Välfärd för alla"... Ansvaret och arbetet föreslås organiseras enligt följande modell. Kommunstyrelsen är uppdragsgivare för arbetet med välfärdsfrågorna. Kommunstyrelsen ska utökas med representanter för övriga styrelser och nämnder, externa representanter från föreningsliv, religiösa samfund näringsliv, statliga myndigheter, fackföreningar etc. fungera som samordningsgrupp.

Ovanstående signalerar ett försök från kommunens sida att strukturera och samordna arbetet kring olika policys som faller inom ramen för välfärdsarbetet. Konstruktionen som blev utfallet av denna strategi blev den s k Stora VFA gruppen där en mängd olika aktörer samlades för att föra en dialog utifrån ett antal "workshops" (intervju Persson 2007). Syftet med dessa större träffar framstår enligt materialet som ett försök till att komma fram till konkreta förslag inom de olika områden man identifierade vid handlingsplanens formulering. Med Le Galès

ord så innebär en sådan organisering inte bara ett försök till att integrera olika aktörer i en dikterad ram för samarbete, det skänker också legitimitet åt de olika aktörer som verkar inom staden (2002: 191). Genom att delta i olika former av samarbeten så kommer aktörerna att bli erkända som aktörer i sin egen rätt vilket också leder till att de ”take part in shaping - although always partially and with only occasional stability - a degree of coherence, a certain local social and political order” (Le Galès 2002: 184). Enligt Persson (intervju 2007) så innebar VFA bland annat att olika aktörer

kunde vara med och diskutera frågor som de normalt inte var med och diskuterade... tidigare höll de sig inom sitt område och bidrog inom det.

I materialet framgår det att det framförallt är näringslivet som är den part som är ”enklast” att engagera i arbetet med VFA kring frågor som går utanför deras omedelbara intresse. Inte minst framgår det genom att alla informanter gärna framhåller det närmare samarbetet med näringslivet som ett tecken på att man, bland annat men inte uteslutande, inom VFA lyckats engagera externa aktörer i stadspolitiken. Det tätare samarbetet med näringslivet har lett till att man från kommunens sida har startat ett antal olika projekt för att bland annat förbättra tjänstemännens ”förståelse för näringslivets villkor” (intervju Andersson 2007). På ett mer övergripande plan så har den täta dialogen med näringslivet medfört att den revidering för den Malmö stads näringslivspolitiska program formuleras utifrån dialogen med näringslivet (intervju Andersson 2007).

Samarbetet med civila organisationer följer samma grundläggande idé om en ömsesidig dialog med de olika intressena där man både har med representanter i den större centrala ledningsgruppen (Stora VFA-gruppen) och för ner det på stadsdelsnivå för att beslut och resultat ska komma så nära de involverade som möjligt. Rolf Jonson ger ett sådant exempel när det gäller stadsdelen Rosengård (intervju 2007):

Vi vill inte ha några övergripande föreningslivsrepresentanter som sitter här, utan det ska ut i linjen. Är det i Rosengård är det de föreningarna där, *då är det de som ska sätta agendan och de som ska se till att agendan gemensamt blir genomförd*. För alla sådana här centralistiska historier har ju många gånger en tendens att inte bli förankrade i verkligheten, det är därav vi har puttat ut det [*min kursivering*].

Samma organisatoriska struktur finns inom alla de olika stadsdelarna (intervju Jonsson 2007). Denna strukturering av intressen genom olika strategier visar enligt Le Galès (2002: 258) på

a blurring between the usual modes and an increase in internal differences, moving away from hierarchies and towards horizontal, contractual relationships. In relations between elected representatives and citizens, and between political regulation and civil society, something is shifting towards more autonomy for the various actors, increased legal control over relationships and conflict, and more consultation.

Ur intervjuerna kan man sluta sig till att förhoppningen har varit att civila organisationer ska engagera sig mer i stadsdelarnas olika angelägenheter eftersom ”att tro att myndigheter ska klara av de här frågorna själv är rena önsketänkandet” (intervju Jonson 2007). Kommunens roll blir mer att agera som en central aktör i ett nätverk av olika aktörer - både civila och från näringslivet. Trots att vilja att

engagera de civila intressena inom den gemensamma stadspolitiken uttryckt i VFA har varit stor från kommunens sida så har beslutet inte stått i paritet med intentionen. I den tredje lägesrapporten som författades kring arbetet med VFA framhålls att

Viljan att engagera externa intressenter i arbetet upplevs som mycket tydlig. Däremot är förmågan att genomföra detta inte alltid tillräcklig. Samarbetet med näringslivet följer en bestämd strategi, medan motsvarande saknas för hur föreningslivet ska engageras. (Malmö stad 2007b: 45).

Persson (intervju 2007) framhåller att det inte nödvändigtvis är svårigheter med att föra dialogen som ligger till grund för att man inte lyckats utan att det är formen för dialogen som medför svårigheter:

I början var det nog ok med den här stora gruppen (*Stora VFA. min anm.*) för då behövde man... informera, diskutera och förankra hela arbetet. När vi jobbade vidare med programmet ett tag så kändes det bra att sitta ner och köra arbetsgruppsdiskussioner kring konkreta frågor. Men när det var avklarat så hade man nog behövt snabbare gå över till den här formen att träffa företrädare för olika grupper var för sig.

Ovanstående illustrerar en väsentlig poäng när det gäller att inkludera en mängd olika aktörer i ett kollektivt beslutsfattande: den mängd olika intressen som finns representerade i en stad låter sig inte nödvändigtvis införlivas inom en och samma struktur. Av materialet framgår att det ständigt föreligger en risk för fragmentering av intressen och att man från kommunens sida strävar efter att genom olika metoder motverka denna tendens och införliva dem i en kollektiv beslutsram:

Vi [har] under hösten och en bit in på våren haft en dialoggrunda där vi har varit ute och träffat olika föreningar var för sig... och för en diskussion med dem om hur de ser på situationen nu när vi arbetat ett tag, hur de ser på sin egen roll och om vi kan hitta nya samarbetsformer (intervju Persson 2007)

Frågan som kan ställas är då i vilken grad man kan tala om ett kollektivt beslutsfattande, inom ramen för den stadspolitiska handlingsplanen VFA, när det på det stora hela förefaller vara näringslivet och kommunen som är de mest aktiva aktörerna sett både utifrån formulering och utfall av stadspolitiska policys. Utifrån Le Galès diskussion om kollektivt beslutsfattande så väcks frågan om det handlar om en verklig vilja att engagera civila intressen i stadspolitiken, eller om det snarare är ett sätt att få legitimitet för en på förhand definierad stadspolitisk strategi. Ser man till materialet som helhet så framstår näringslivet som ett viktigare intresse att engagera inom stadspolitiken vilket gör att den eventuella slutsats man kan dra lutar åt att det snarare är en fråga om legitimitet än deltagande.

3.4 Intern och extern representation

En central idé bakom majoriteten av de större europeiska städernas stadspolitik är att presentera staden utåt: att på olika sätt göra staden attraktiv för investeringar och förmå öka tillflödet av kapital i olika former. En sådan stadspolitisk inriktning visar på att staden inte längre är en passiv territoriell enhet under nationalstaten, utan strävar efter att genom strategier säkra sin egen välfärd (Le Galès 2002: 263).

Malmö utmärker sig egentligen inte på något sätt vad det gäller att försöka dra till sig investeringar eller kapital jämfört med andra städer. Snarare är det en tanke som går igenom mycket av Malmö stads stadsplanering. Malmö stad har upprättat en handlingsplan för marknadsföring där syftet är att ”planera och samordna utvecklingen av Malmö som en upplevelserik stad” (Malmö stad 2004c: 3). Den bakomliggande faktorn till detta behov anges som den ökade konkurrensen mellan olika städer (Malmö 2004c: 7). I en värld präglad av konkurrens mellan städer blir det därmed viktigt att på olika sätt synliggöra staden internationellt eftersom, som Spjuth uttrycker det, ”syns man inte så finns man inte” (intervju 2007). Sedan den senare delen av 1990-talet så har denna insikt varit av betydande vikt för Malmö stad. Med projekt som Öresundsbron, Citytunneln, Bo01, Turning Torso och nu senast den planerade Hylliearenan kan alla, framförallt de tre sistnämnda, ses som strategier för att framhäva och förstärka bilden av staden (Le Galès 2002: 210). Enligt Jonsson har sådana projekt gett den önskvärda effekten:

Vi har ju nästan ett besök om dagen nere vid Bo01. Alla som kommer hit utifrån, om de är i Köpenhamn eller var de är, så ska de in här och titta på Turning Torso. Sen får vi nu Hyllieprojektet där ute, som också kommer att bli en sån här publikmagnet (intervju 2007).

Bortom rena infrastrukturprojekt är läggs stor vikt vid att framhäva staden genom att arrangera olika typer av större evenemang. Skolexemplet på en sådan strategi är när Malmö ansökte om, och fick, arrangera seglingstävlingen America's Cup hösten 2005. Ilmar Reepalu (s) och Thorbjörn Lindhqvist menade i en gemensam kommentar att

värdskapet skulle ge oss en unik chans att visa upp vår stad för stora delar av världen. Vi skulle få en utmärkt möjlighet att åskådliggöra Malmös närhet till havet och allt vad det innebär bland annat vad gäller olika former av fritids- och sportaktiviteter med anknytning vattnet (Malmö stads nyhetsarkiv 2005a).

Citatet ovan visar också på en annan två tendens utöver att bara göra staden synlig internationellt: på det mest grundläggande planet är denna typ av marknadsföring av staden ett sätt för staden att attrahera turister och göra staden till en plats för konsumtion (Le Galès 2002: 211), men det är också ett sätt att ”framhäva sig med en unik identitet som är efterfrågad och attraktiv för just de människor eller företag man vill locka till sig” (Malmö stad 2004c: 7).

Förutom att det evenemang och s k flagskeppsprojekt som Bo01 eller Turning Torso ger ett tillskott genom turistnäringen är de även ett uttryck för en mer grundläggande förändring i den samhällsekonomiska strukturen. Teknologisk utveckling och ökade möjligheter för företag att etablera produktion på andra platser har lett till att flertalet städer som var centrerade kring tyngre industrier hamnade i en mer eller mindre svår ekonomisk situation. Därtill sak läggas den svåra ekonomiska kris Sverige genomlevde under 1990-talets början som obönhörligt drabbade de Svenska storstäderna. För Malmös del försvann närmare 27 000 arbetstillfällen mellan 1990-95 (Malmö stad fakta 2007) när ett antal av de tyngre industrierna valde att förlägga sin produktion på andra platser. Däribland var konsolideringen av Saabs produktion till fabriken i Trollhättan en av de mer markanta förändringarna (Billing 2001: 10). I en stad med en dåvarande folkmängd på ca

240 000 invånare innebar detta att nästan var fjärde malmöbo levde på någon form av socialt understöd. Denna avindustrialisering innebar att man var tvungen att försöka hitta någon annan ekonomisk bas att stå på. Att synligöra staden utåt är alltså både en stadspolitisk strategi för positionera staden internationellt och för att öka sysselsättning och tillväxt eftersom

[f]actory closures have lent urban economies a sense of vulnerability and risk: and since unemployment has become the highest-priority worry for city-dwellers, councillors cannot treat it as an abstract (Le Galès 2002: 203).

Anders Spjuth (intervju 2007) fångar denna relation mellan synlighet och tillväxt som har fått en allt större betydelse för Malmö mot bakgrund av det krisartade 1990-talet:

Man kan säga att malmö som industristad, Kokums försvann... vad fan ska folk göra... man kan säga att den här servicesektorn är en utveckling för sysselsättningen. Det är en av grunderna till att vi jobbar med de här sakerna... men det är också ett sätt att marknadsföra malmö som stad. Men ytterst ligger ändå det här med att utveckla den delen av näringslivet och den delen av arbetsmarknaden.

I en mer traditionell tolkning av den entreprenörsinriktade stadspolitiken så innebär synliggörandet av staden ett sätt att locka till sig ”rätt” sorts människor, det vill säga en välutbildad medel till höginkomsttagare som söker sig till staden för att förverkliga sitt behov av spänning och dynamik. Även om det finns fog för att locka till sig den här typen av förhållandevis välbeställda individer så är det inte den stora anledningen till att man från politiskt håll försöker driva Malmö som ”evengemangsstad”. Utan att den tyngsta bakomliggande anledningen är att försöka tillgodose det bredare behovet av sysselsättning för stadens invånare:

vad är det för typ av sysselsättning? ja, det är ju inte utifrån den kreativa klassen, utan servicebranschen. Det är för folk i gemen... det är för folk som inte har hög utbildning... av det skälet är det en bra bransch att jobba med för kommunen (intervju Spjuth 2007).

Detta intima samband mellan att synligöra Malmö och att skapa tillväxt för staden artikulerades tydligt i samband med Malmö stads ansökan om att få arrangera seglingstävlingen America's Cup. När beslutet väl var taget att Malmö stad skulle bli arrangör av evenemanget så togs de ca 20 miljoner som krävdes från de 75 miljoner som var avsatta för VFA¹ (SDS 2005-01-19). Kommunstyrelsens vice ordförande Thorbjörn Lindhqvist menade handlingen var berättigad eftersom ”man göra [det] på goda grunder för att skapa tillväxt (SDS 2005-01-19). Mikael Staming instämde och menade att det fanns en ”tydlig koppling i vårt arbete med Välfärd för alla - det dubbla åtagandet” eftersom marknadsföringen av Malmö genom America's Cup skulle leda till att tillväxten stimulerades (Vårt Malmö 2005a). Trots att det inte råder någon säkerhet kring att denna typ av evenemang leder till ekonomisk tillväxt (Le Galès 2002: 206-7) så finns det en stor konsensus

1. Det bör nämnas att beslutet överklagades till länsrätten av kommunalrådet Anneli Philipson (v) som även fick rätt: även om en kommun får arrangera seglingstävlingar av typen America's Cup så menade länsrätten att pengarna felaktigt tagits från kontot för VFA (SDS 2006-12-22).

bland informanterna och i det resterande materialet att denna typ av evenemang ”sätter snurr på näringslivet” (intervju Jonson 2007).

Bortom att synliggöra staden utåt mot omvärlden så är syftet med olika typer av arrangemang även att ett sätt att skapa staden för de egna medborgarna. Enligt Spjuth (intervju 2007) handlar det om att skapa ”kreativa system” som syftar till att återskapa staden:

Vi har varit runt och tittat lite på den här förnyelsen av industristäder. Vi var bland annat i Liverpool som ska vara kulturhuvudstad 2008. Som de beskrev det så var inte det intressanta vad som ska hända 2008, utan processen fram - för att det sätter fart på så oerhört mycket. De hade lagt upp något som inte handlade om stora evenemang enbart utan att dra med alla. För det man behöver är ett engagemang för att vända en stad som Malmö, eller Liverpool, till något nytt. Och då har man en sådan här process... man förändrar ett synsätt.

Den så kallade marknadsföringen av städer genom olika typer av evenemang begränsar sig således inte till att försöka attrahera en köpstark skattebas, företag eller att skapa tillflöde av kapital till redan etablerade företag. Det är ett sätt att samla medborgarna så att man ”bygger en identitet som i sig har betydelse för hur folk ser på sig själva” (intervju Spjuth 2007). Le Galès (2002: 143) menar att

one cannot fail to notice the whole enterprise being systematically undertaken by urban elites to re-establish or reinvent the culture and identity of [the city]

Att det inom stadspolitiken har blivit ett uttalat mål att skapa en gemensam identitet är inte bara ett sätt att marknadsföra staden inåt, det är också en resurs som kan ”facilitate mobilizations and collective action” (Le Galès 2002: 222). Denna typ av synsätt på evenemang, eller kultur i vid bemärkelse, går alltså bortom entreprenörstadvärdskapet. Staden utgör ett myller av olika intressen och aktörer där risken för fragmentering hela tiden föreligger. Genom att använda sig av olika typer av kulturella uttryck så strävar man efter att medborgarna har ”något att samlas kring” (intervju Spjuth 2007) så att man kan utveckla staden i en önskvärd riktning. För att återknyta till VFA så finns det en uttalad strategi att använda kultur som en mobiliserande kraft eftersom

kulturen och det individuella deltagandet i kulturlivet skapar identitet [och] sammanhang... Det är en positiv kraft som kan bidra till lösningen av de problem som hanteras i arbetet inom Valfärd för alla. Kulturen utgör därför en nödvändig komponent för att nå framgång med detta arbete (Malmö 2007c: 14).

Ett led i att använda kultur på detta sätt är att man utarbetade och marknadsförde olika s k mötesplatser (Malmö 2007: 14) där syftet är att ”boende i olika stadsdelar möts för att skapa en identitet kring vårt [sic] gemensamma Malmö” (Malmö 2007c: 34). Dessa mötesplatser är numera en del i stadsplaneringen (Malmö stad 2007b: 34) där förhoppningen är att man genom att förändra stadens rum ska motverka social exklusion och ”bidra till... en ökad känsla av gemenskap och delaktighet i staden och samhället” (Malmö stad 2007c: 8).

3.5 Integrationsmekanismer

Enligt Le Galès så används olika typer av strategier och policys för att integrera stadens olika aktörer i strategier för att institutionalisera kollektivt handlande och motverka de typiska stadsproblemen som social exklusion (2002: 265-266). På ett generellt plan är handlingsplanen VFA precis en sådan strategi där syftet har varit att engagera så många aktörer som möjligt mot ett och samma mål:

För att man ska nå framgång i arbetet med välfärdsfrågorna måste frågorna bli en angelägenhet för hela Malmö. Det handlar inte enbart om den kommunala verksamheten utan tillsammans med Malmöborna, fackförbund, näringslivet, statliga myndigheter, kulturlivet, föreningslivet m.fl. måste kommunen skapa en stor uppslutning kring arbetet med välfärdsfrågorna (Malmö 2007).

Ur materialet framgår att det finns två genomgående drag kring arbetet med VFA: för det första så fanns det en strategi bakom formuleringen av handlingsplanen som syftade till att överbygga eventuella partipolitiska skiljaktigheter, även om utfallet inte var helt i linje med intentionen. För det andra syftar VFA till att stärka både den interna och externa integrationen både inom de kommunala verksamheterna och bland externa aktörer. Intern i den meningen att även kommunens olika förvaltningar och avdelningar arbetar i större samverkan med varandra, externt i och med att det har förändrat, eller förstärkt, hur man jobbar med olika externa intressen och aktörer från enskilda medborgare till organiserade intressen.

I upptakten till handlingsplanen VFA kan man skönja en strategi för att bygga ett samtycke utan att involvera för mycket partipolitiska dispyter. Som jag nämde ovan så var förslaget till VFA i stor utsträckning något som arbetades fram inom stadshuset mellan i olika tjänstemän och ledande företrädare för de politiska partierna och då framförallt socialdemokraterna (SDS 2004-01-16). En av ledamöterna för socialdemokraterna menade att denna strategi var avsiktlig:

Det här har ju inte kommit fram via en politisk beredning. Istället har tankarna vuxit fram genom ett arbete hos tjänstemän i stadshuset. Kanske är det ett bra sätt om man vill ena kommunstyrelsen över partigränserna (SDS 2004-01-16)

Vidare fortsätter han genom att hävda att anledningen till en sådan strategi är att

[f]örslag som kommer direkt från partiet leder lätt till debatter där övriga partier letar upp olikheter istället för att ta fasta på det man är överens om (SDS 2004-01-16)

En sådan strategi framstår, i ljuset av vad materialet har gett under ovanstående avsnitt, som nödvändig för att en sådan genomgripande handlingsplan som VFA ska framstå som trovärdig.

Mot bakgrund av en stad som under en lång tid brottats med problem som hög arbetslöshet, segregation och social exklusion är en sådan strategi ett tydligt försök att utveckla stadspolitiken i en önskvärd och långsint riktning utan att ett sådant försök ska falla på eventuella partipolitiska meningsskiljaktigheter. Rolf Jonsson (intervju 2007) instämmer i ovanstående resonemang och menar att ”det var viktigt att alla partier var med så att det inte blev politiskt tjaffs” kring frågorna. Trots att förslaget först hotades att röstas ned på grund av det femåriga invandringsstoppet så lyckades man efter omformuleringen av den punkten få igenom

stödet med en bred majoritet: endast vänsterpartiet röstade mot förslaget i kommunfullmäktige (intervju Persson 2007; SDS 2004-03-16). Enligt Persson så fanns det trots detta inte några egentliga meningsskiljaktigheter kring ”problem-bilden” och att man behövde ta ”ett krafttag kring de här frågorna” (intervju 2007). Var det något som var parti-politiskt känsligt så var det istället formuleringarna kring vissa specifika åtgärder (intervju Persson 2007).

Enligt Le Galès (2002: 228) kan man även skönja att borgmästaren, eller kommunstyrelsens ordförande i en svensk kontext, spelar en större roll både vad det gäller att formulera och integrera olika intressen i en gemensam stadspolitisk strategi. En sådan tendens kan med viss tveksamhet även skönjas i Malmö. Både under upptakten till implementeringen av VFA och efteråt har Reepalu varit väl synlig i media kring handlingsprogrammets vara eller inte vara. Även informanterna poängterar Iilmar Reepalus vikt som aktör bakom formuleringen av VFA (intervju Jonson 2007). Eva Ahlgren (intervju 2007) uttrycker menar att just Iilmar Reepalu var en viktig aktör bakom handlingsprogrammets genomdrivande:

Kommunstyrelsens ordförande har stor betydelse, då han satte ljus på frågorna och drev fram till ett beslut om en långsiktig handlingsplan som sträcker sig över två mandatperioder.

Trots att det fanns en förhållandevis stor konsensus kring handlingsplanen initialt så innebär det inte att förslaget inte har varit ifrågasatt i senare skede: den reviderade version av handlingsprogrammet som numera ligger till grund för arbetet reserverade sig både Moderaterna, Folkpartiet och Kristdemokraterna mot (Malmö stad nyheter 2007). Vad detta innebär i praktiken för arbetet med VFA är i dagsläget inte möjligt att med säkerhet svara på. Enligt Persson (intervju 2007) så skulle ett eventuellt avbrott av handlingsprogrammet antagligen inte innebära att man ändrade på sättet man arbetar på:

Vi har ju intresserat och fått igång samverkan med många parter... då blir det väldigt konstigt om man nu går ut och säger att nu fortsätter vi inte... så jag tror att även om vi tar ner den här skylten så kommer vi att arbeta vidare med de här frågorna, och förhoppningsvis på samma sätt.

Om det tidigare framgått att det finns en problematik kring att både ena olika aktörer kring olika intressen och att förmå dem att engagera sig i den kollektiva beslutsprocessen så aktualiseras denna fråga ännu tydligare när det gäller den parti-politiska dimensionen. Detta visar att det inte går att hävda att stadspolitiken, trots att den sträcker sig bortom den rena kommunala politiken, är avpolitiserad i den meningen att det råder någon form av konsensus kring vilka strategier man ska begagna sig av. För trots att problembilden var densamma och att man var ense om att det krävdes en övergripande strategi för att hantera problemen så var, och är, det fortfarande en politisk fråga hur man ska formulera sådana strategier.

Bortom den interna integrationen så har även syftet med VFA varit att integrera externa aktörer i ett gemensamt intresse och förmå dem att delta i ett kollektivt beslutsfattande. Båda dessa aspekter har jag behandlat mer i detalj ovan varför jag inte kommer att återge dem här, men sett som en integrationsprocess så är alla sådana strategier och mekanismer för inkludering av olika aktörer är enligt Le Galès (2002: 226) ett försök till

mobilization and organization of interests in order to define new forms of regulation within the frame of a collective project to counter risks of dislocation and exclusion processes.

Vikten av att förmå externa aktörer att delta i den stadspolitiska strategin är således inte enbart ett försök från den politiska elitens sida att värna sin egen legitimitet, det är också ett projekt för att förhindra en fragmentering av staden. Själva kärnan kring vilken denna integrationsprocess kretsar är enligt Le Galès (2002: 226) den politiska makten i staden, vilket stämmer synnerligen bra överens med hur organiseringen av intressen har sett ut i Malmö. Den aktör som ständigt prövar och formulerar strategier för integration mellan olika intressen är kommunen i dess olika skepnader. Enligt Le Galès (2002: 239) denna strukturering av stadens olika intressen en väsentlig del av att skapa staden som en kollektiv aktör. Samtidigt består svårigheten i att bedöma hur väl integrationen av stadens olika intressen fungerar. Le Galès (2002: 266) menar att

the interdependence between various social and political groups or interests... is also an indication of the strengthening of cities as sites of integration mechanisms. But it remains far from obvious what 'an integrated society' means nowadays.

Att tala om staden som en kollektiv aktör inbegriper alltså att undersöka om det finns strategier för integration mellan olika intressen. Som har framgått som uppfyller Malmö detta villkor även om frågan kvarstår hur väl denna strategi har fungerat.

3.6 Innovationskapacitet

Den femte, och för denna del av uppsatsen avslutande, dimensionen löper egentligen som en röd tråd genom de ovanstående redovisade dimensionerna. VFA kan på det stora hela tolkas som en plan initierad av en "elit" inom Malmö stad i syfte att nå en bred förankring kring vissa gemensamma mål. Som har framgått ovan var syftet att mobilisera så många olika aktörer som möjligt genom att understödja och uppmuntra samarbete kring vissa grundläggande frågor. Bakgrunden till handlingsplanen var att försöka motverka de problem som Malmö stad hade brottats med under en längre tid. Ytterligare en aspekt ska nämnas i de här sammanhangen: VFA är inte enbart ett förslag utarbetat inom Malmö stad utan förankring i den vidare politiska kontexten. Under den senare delen av 1990-talet så sattes en speciell utredning till, Storstadssatsningen, av regeringen för att på olika sätt understödja Sveriges största städer. Enligt oppositionsrådet Thorbjörn Lindqvist (citerad i Broomé, Rönnqvist och Schölin 2006: 30) var en av anledningarna till att handlingsplanen VFA såg dagens ljus att storstadssatsningen skulle upphöra:

Det är väl en kombination av faktorer, så som Malmös läge, bristen på resultat, sekundär invandring, problem i skolorna ökad brottslighet, bostadsproblem och så att säga överhuvudtaget den här sociala slagsidan. Det fanns också en vetenskap om att

storstadssatsningen skulle ta slut för det var ju staten väldigt tydlig med att det var 2003 som var sista året.

Att storstadssatsningen inte skulle fortgå efter 2003 innebar givetvis inte att problemen i Malmö upphörde att existera. Men där storstadssatsningen inte hade gett de resultat man förväntade sig så finns förhoppningen att VFA ska engagera fler och ge ett bättre resultat (intervju Persson 2007). Som flera av ovanstående avsnitt illustrerar handlar det om att både bredda antalet involverade aktörer och samtidigt försöka få dem att samarbeta mer med varandra genom olika nätverk. Från kommunens sida handlade det således om att tydligt markera att VFA var en handlingsplan där det retoriska knepet, om man så vill, var att signalera att *hela* Malmö ingick i satsningen:

om man ska få med Malmö, med de goda krafter som finns, så måste man också vara tydligt med att [man] pratar om hela staden. Sen vet alla att det finns områden i staden som är extra utsatta än andra, och där behöver vi göra extra insatser. Men på något sätt skulle alla ta ett ansvar, och då var det viktigt att prata om hela staden. (intervju Persson 2007).

Ett återkommande drag i materialet är att kommunen inom VFA försökte, och enligt egen utsago lyckades, föra fram och förankra problembilden hos olika aktörer. Även om det goda för staden, som jag visat under avsnitt 3.2 ovan, inte behöver innebära att aktörerna gör avkall på sina egna intressen. Från kommunens sida handlar det om att hitta ”kontaktytorna” mellan de olika intressena som Spjuth (intervju 2007) uttryckte det. Under arbetet med VFA så visade det sig enligt Persson att det behövdes ett antal stora sammankomster i den sk stora-VFA gruppen, där företrädare för en mängd olika intressen närvarade för att föra en dialog och delge sina synpunkter, men att denna arbetsformen efter hand denna form inte längre ”var den rätta” (intervju 2007). Istället har man övergått till att träffa olika aktörer var för sig ”för de har ändå lite olika förutsättningar och de kan bidra på lite olika sätt i arbetet” (intervju Persson 2007). Denna omprövning av samarbetsformer visar på två saker: för det första på den uppenbara vikten att från kommunens sida hitta sätt att föra in externa aktörer i den stadspolitiska utvecklingen, för det andra att kommunen själv eftersträvar att förändra styrningen så att man kan införliva externa intressen inom samma struktur. För att klara av ett sådant projekt krävs det att man söker nya lösningar när de gamla inte fungerar. Detta tycks styrka Le Galès (2002: 266) tanke om att ”[c]ities in Europe seem once again to be becoming an important locus of cultural, social and political innovation”.

4. Slutsatser

Den första slutsatsen man kan dra av ovanstående analys är att det verkar finnas ett visst fog för att påstå att även en svensk storstad som Malmö kan analyseras som en kollektiv aktör. Med olika strategier och instrument försöker staden samla in och organisera privata och civila intressen för att arbeta mot samma mål. Även om det inte alltid finns en konsensus kring strategierna så verkar allt peka mot att det sker en ökad strukturering av olika intressen. Den viktigaste aktören i detta fallet har varit kommunen med ledande tjänstemän och politiska företrädare i spetsen. Detta styrker två olika tendenser som Le Galès menar blir allt vanligare i Europeiska städer: dels så kommer eliterna i staden att utveckla strategier för att öka integrationen, eller motverka exklusion om man så vill, dels är det eliter, i detta specifika fall den politiska eliten, som får en allt viktigare roll i formuleringen och representationen för dessa strategier. Detta framgår tydligt i dels det material jag undersökt från media och från de personer jag intervjuade. När det gäller handlingsplanen VFA så framhålls kommunstyrelsens ordförande Iilmar Reepalu som en viktig person för formuleringen av strategin vilket med viss tveksamhet kan sägas stämma överens med Le Galès idé om att ”borgmästaren” har blivit en mycket viktigare person i formuleringen och implementeringen av stadspolitik.

Även om det verkar finnas tendenser till att styrning genom nätverk blir allt viktigare så är det fortfarande i stor utsträckning den kommunala makten som är spindeln i nätet. För att använda Le Galès ord så bidrar ”government, even contested government, [with] stability, legitimacy, and durability” (2002: 228). Ur materialet redovisat ovan så framgår det att det i stor utsträckning är kommunen som försöker organisera och strukturera de olika intressena i staden och att utfallet av detta är mer (näringslivet) eller mindre (civila organisationer och medborgare) lyckat. Att engagera och försöka införliva olika aktörer inom en och samma stadspolitiska ram kräver samtidigt att kommunen själv förändrar sin interna organisation så att det finns utrymme för externa aktörer. Inom ramen för VFA så har detta blivit synligare än tidigare. Ur materialet framgår att även om VFA inte har stöpt om den kommunala organisationen så har den starkt påskyndat processen. Detta stämmer väl överens med Le Galès (2002: 228) tanke om att

the restructuring of city councils in order to aggregate interests, implement collective strategies, and deliver public policies indicates that they are becoming a crucial resource in the making of a collective actor.

Inte minst verkar VFA stämma väl in på en sådan slutsats: VFA är en stadspolitisk, politiskt bestridd, handlingsplan som syftar till att integrera olika intressen för att verka mot att lösa en gemensamt upplevd och konstruerad problembild formulerad av en elit inom kommunen.

Till sist kan det vara värt att ta ett steg tillbaka och ställa frågan varför det ens är intressant att analysera staden som en kollektiv aktör? Svaret återknyter till den inledningsvis redovisade relationen mellan globaliseringen och städer:

This idea of actors within cities helping to create a collective actor-city expresses the notion that cities are not passive spaces suffering the indiscriminate exercise of top-down logics (Le Galès 2002: 262).

Mot bakgrund av förändringar i världen och den mängd av intressen som finns representerade i staden så kommer ”actors within [the cities] react by trying to organize a mode of governance that gives the city a status as actor” (Le Galès 2002: 273). Utifrån de fem olika dimensionerna jag har redovisat ovan så är det tydligt att även Malmö stad kan analyseras som en kollektiv aktör.

Även om materialet visar att det inte alltid har varit möjligt att fånga in de olika intressena och aktörerna från kommunens sida så finns det en tydlig intention att hela tiden pröva metoder för att engagera olika aktörer i stadspolitiken. Samtidigt styrker inte materialet att man kan tala om staden som en kollektiv aktör fullt ut: den mängd av intressen som finns inom staden låter sig inte fångas inom en och samma struktur och risken för fragmentering av intressen är ständigt närvarande. Konsekvensen blir att det inte är möjligt att tala om staden som en fulländad kollektiv aktör, utan att Malmö, liksom många andra Europeiska städer, är en ”incomplete collective actor in the making” (Le Galès 2002: 267).

5. Referensförteckning

Böcker och artiklar

- Billing, Peter, 2001. Skilda världar? Malmös 1990-tal i ett kort historiskt perspektiv.
- Brenner, Neil, 2005. *New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood*. Oxford: Oxford University Press.
- Broomé, Per - Rönnqvist, Sofia och Schölin, Tobias, 2006. Vita fläckar - om integrationspolitik, ledning och mångfald i Malmö stad. Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare
- Cox, Kevin R.(red), 1997. *Spaces of Globalization: reasserting the power of the local*. New York: The Guilford Press.
- Danermark, Berth - Ekström, Mats, - Jakobsen, Liselotte - Karlsson, Jan Ch., 2003. Att förklara samhällen. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Dannestam, Tove, 2004. *The Theories and Politics of Entrepreneurial Cities: a Theoretical Summing up and the Next Step Forward*. Paper. Lund: Lunds universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Gustafsson, Arne, 1999. Kommunal självstyrelse, sjunde upplagan. Stockholm: SNS förlag.
- Harding, Alan och Le Galès, Patrick, 1997. "Globalization, urban change and urban policies in Britain and France", s. 181-201 i Scott, Alan (red.) *The Limits of Globalization: cases and arguments*. London: Routledge.
- Granberg, Mikael, 2004. *Från lokal välfärdsstat till stadspolitik : politiska processer mellan demokrati och effektivitet : Vision Mälarstaden och Östra hamnen i Västerås*. Örebro: Örebro universitetsbibliotek.
- Jessop, Bob, 1998. "The narrative of enterprise and the enterprise of narrative: place marketing and the entrepreneurial city", s.77-102 i Hall, Tim - Hubbard, Phil (red) *The Entrepreneurial City: geographies of politics, regime and representation*. Chichester: John Wiley & Sons.
- John, Peter, 2001. *Local Governance in Western Europe*. London: Sage Publishing.
- Keating, Michael, 1998. *The new regionalism in western europe: territorial restructuring and political change*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Kazepov, Yuri, 2005. "Introduction", s.3-42 i Kazepov, Yuri (red.) *Cities of Europe: changing contexts, local arrangements, and the challenge to urban cohesion*. Oxford: Blackwell Publishing.

- Le Galès, Patrick, 2001. "Urban governance and policy networks: on the urban political boundedness of policy networks. A french case study", *Public Administration* vol. 79, nr 1, s. 167-184.
- Le Galès, Patrick, 2002. *European Cities: social conflicts and governance*. Oxford: Oxford University Press.
- May, Tim, 1997. *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Sassen, Saskia, 2001. *The Global City: New York, London, Tokyo*. New Jersey: Princeton University Press.
- Scott, Alan (red), 1997. *The Limits of Globalization*. London: Routledge.

Tidningsartiklar

- Ericson, Per, 2002. "Malmö raggjar nya företag på tysk IT-mässa", *Vårt Malmö* nr. 35, s. 5, 2002.
- Malmö stads hemsida, 2003. "Hela Malmö engageras i satsningen Valfärd för alla", Malmö stads hemsida. <http://www.malmo.se/arkiv/nyhetsarkiv/nyheter-gamla/5.33aee30d103b8f159168000112706.html>. 2007-05-01.
- Sydsvenskan, 2004-01-16. *Förslaget var nytt för partikamraterna*.
- Sydsvenskan, 2004-01-31. *Reepalus förslag kräver lagändringar*.
- Sydsvenskan, 2004-02-27. *Nya invandrare välkomna i Malmö*.
- Sydsvenskan, 2004-03-16. *Malmö antar omdiskuterat handlingsprogram*.
- Sydsvenskan, 2005-01-19. *Malmö säger ja till America's cup*.
- Sydsvenskan, 2006-12-22. *Fel att sponsra America's cup*.
- Vårt Malmö, 2005a. "Ett säkert sätt att skapa intresse för Malmö". *Vårt Malmö* vol. 38, nr 2, s. 3.

Dokument

- Ershytt, Hanna, 2006. *Granskningsrapport avseende Valfärd för Alla - det dubbla åtagandet*. Malmö: Malmö stad revisionskontoret.
- Malmö stad, 2003a. *Rapport om djupintervjuer "Valfärd för alla"*. Malmö: Malmö stad.
- Malmö stad, 2003b. *Rapport om Fokusgrupper "Valfärd för alla"*. Malmö: Malmö stad.
- Malmö, 2004a. *Valfärd för alla - det dubbla åtagandet*. Malmö: Malmö stad.
- Malmö, 2004b. *Valfärd för alla - det dubbla åtagandet*. Skrivelse till regeringen. Malmö: Malmö stad.
- Malmö stad, 2004c. *Mötesplats Malmö*. Malmö: Stadskontoret.
- Malmö stad, 2007a. *Valfärd för alla - det dubbla åtagandet*. Malmö: Malmö stad.
- Malmö stad, 2007b. *Valfärd för alla - det dubbla åtagandet*. Rapport 3, 2007. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, 2007c. Möten i staden: om vikten av att se den andre i vardagen.
Malmö: Malmö Stadsbyggnadskontor.
Regeringens Proposition 1997/98:165
Tillväxtrådet, 2005. Minnesanteckningar från VFA-möte med företagsgruppernas styrelser. Malmö: Malmö stads näringslivskontor.
Tillväxtrådet, 2006a. Minnesanteckningar. Malmö: Malmö stad tillväxtrådet.

Internetkällor

Malmö stads nyhetsarkiv, 2005a. "Värdskapet för America's Cup ger oss en unik chans att visa upp Malmö och Skåne". <http://www.malmo.se/arkiv/nyhetsarkiv/nyhetergamla/5.33aee30d103b8f159168000114266.html>, 2007-05-02.
Malmö stad nyheter, 2006. "Reviderad handlingsplan för Valfärd för alla". <http://www.malmo.se/arbeteintegration/valfardforalla/vfanyheter/5.3ee521181126c667a2280001357.html>, 2007-05-12.

Intervjuer

Ahlgren, Eva. Stadsdelschef Södra Innerstaden. Malmö 2007-05-12.
Andersson, Tove M. Näringslivsutvecklare. Malmö 2007-05-03.
Jonson, Rolf. Gatudirektör Malmö stad, ordförande i Trygghetsgruppen. Malmö 2007-05-02.
Persson, Christer. Utvecklingsstrateg. Malmö 2007-05-08.
Spjuth, Anders. Utredare. Malmö 2007-05-03.